

GRADITELJSKA CJELINA - STARI GRAD KLJUČ

Stari grad Ključ smješten je na visokim i strmim stijenama uz lijevu obalu rijeke Sane, koje dominiraju okolinom. Nalazio se u Mrenskoj župi koja se prostirala u porječju gornje Sane oko grada Ključa i Mrena na Sani...

U izvorima se prvi put spominje 25. maja 1325. godine kao baštinski posjed Vukoslava Hrvatinića, sina Hrvatina Stjepanića... Tog dana su pred Vukoslava Hrvatinića u Ključu stupili braća Ceperna, Đuro i Budec, te ga zamolili da sinu Đure, što ga je imao s kneževoom kmeticom Maricom Hranićevom, dodijeli ličnu slobodu. Knez Vukoslav je to učinio pred svjedocima. Tridesetak godina kasnije spominje se Ključ kao baštinski posjed Vlatka Vukoslavića, najstarijeg sina Vukoslava Hrvatinića, koji je iz Ključa vladao Mrenskom Župom i titulisao se kao ključki knez. On se 1354. godine pobunio protiv odluke da bosanskoga bana Stjepana II Kotromanića naslijedi petnaestogodišnji sin njegovog brata Vladislava Tvrtko I Kotromanić. Nakon što je kneginja Jelena, koja je vladala u ime Tvrtka I Kotromanića, zatražila pomoć od ugarskog kralja Ludovika I, ključki knez Vlatko Vukoslavić je pristao na pomirenje, priznavši novoga bana i privremenu žensku regenciju. Pomirenja između ključkoga kneza, te kneginje Jelene i bana Tvrtka zvanično je proglašeno 1354. godine na saboru „vse zemle Bosne i Dolnih Kraj Zagorja i Hlmske zemle.“ U milama kod Visokog . Vlatka Vukoslavića je naslijedio sin Vukoslav Vlatković, kome, zajedno s ocem. Tvrtko I sa svojim bratom Vukom i majkom Jelenom 1357. godine obnavlja zakletvu iz 1354. godine pred mnoštvom vlastele. Tom prilikom se prvi put spominje knez Vukac Hrvatinić, otac Hrvuja Vukčića Hrvatinića...

Ključki grad se sastoji iz tri dijela: grada s podgrađem, tabora isturene kule Ljubice. Svi objekti u gradu bili su opasani visokim bedemima sa sjevera, dok su s juga prirodno zaštićeni dubokom provalijom. Zajedno s podgrađem, ovi objekti predstavljaju najstarije gradsko jezgro, uklopljeno u jedinstven sistem zidina. Tabor, koji je smješten između grada i Ljubice, mlađi je kompleks, koji u sadašnjem obliku potječe iz osmanskog perioda, mada je u osnovi ostao srednjovjekovni. Isturena kula Ljubica izgrađena je u XV stoljeću i služila je kao bočna zaštita grada od neprijateljske artiljerije. Ona nadvisuje sav ostali grad. Zbog položaja odakle se pružao širok vidik bila je odlična stražara, a u slučaju potrebe služila je kao sklonište posadi i dvoru. U podnožju joj se nalaze ruševine dva grada: osmanskog i srednjovjekovnog na južnom platou.

Grad se nalazi na stjenovitom i nepristupačnom terenu, pa mu nije bila potrebna neka naročita zaštita. Samo za slučaj sigurnosti stanovnika, na mjestima iznad ponora sazidan je niski zid. Na sjevernoj strani sazidan je čvrst bedem s nizom puškarnica. Na zapadnoj strani sazidan je čvrst visoki bedem s nizom puškarnica.

Na zapadnoj strani spajao se sa stijenom na kojoj se dizala masivna višeugaona kula (gradski doksati), jaka za odbranu. Ispod nje, odmah uz bedeme, prolazi uzak put čija se druga straba sjiri ijinuti spušta niz strminu brijega. Negdje oko sredine bedema završava se put čvrstom kapi-kulom s ulazom u grad. Ispred nje je prilično prostrano predvorje. Kapi-kula, kao i većina građevina te vrste, je čvrsta, ali u Ključu, za razliku od drugih, ima špicast a ne ravan čeoni zid, da bi se kamenje iz opsadnih sprava i topovska đulad odbijala i što manje oštetila kulu. Jad se prođe niska kapija i stupi u grad, u njegovom istočnom dijelu nalaze se temelji palate do koje je vodio široki trijem. Iza nje se nalazio vrt ograđen bedemom. Uz palatu je prislonjen, prateći konfiguraciju terena, izlomljeni zid. Obor grada koji zatvara taj zid, idući prema zapadu naglo se sužava i najuži je na mjestu gdje se zid najviše približava kapi-kula, čineći na taj način uski prolaz u zapadni dio grada. Ovaj prostor je namjerno sužen. U slučaju da neprijatelj osvoji istočni dio grada, posada se mogla povući u zapadni dio grada, a prolaz zazidati. Odmah uz palatu bio je skriveni tajni izlaz.

Ključ je mjesto gdje je okončana 1463. godine bosanska samostalnost zarobljavanjem i kasnije pogubljenjem posljednjeg bosanskog kralja Stjepana Tomaševića, u Ključu su zarobljeni i njegov polubar i polusestra Sigismund i Katarina. Život im je pošteđen zato što su bili sasvim maloljetna djeca. Njihova majka, kraljica Katarina je 26. oktobra 1463. godine ostavila u depozit jedan mač kralja Tomaša ukrašen srebrom, u namjeri da ga Dubrovčani sačuvaju i predaju Sigismundu, ukrašen srebrom, u namjeri da ga Dubrovčani sačuvaju i predaju Sigismundu, njenom sinu, ako se ikada oslobodi osmanskog rostva. Međutim, Sigismund je u međuvremenu prešao na islam dobio ime Isak i posatao sandžakbeg Karasi u Maloj Aziji. Nekoliko dana prije smrti, Katarina je u Rimu odredila da se mač bosanskog kralja Tomaša, ukoliko se njen sin ne vrati u hrišćansku vjeru, predala Balši, sinu njenog brata Vladislava Kosače, a pravo na bosansko kraljevstvo Katoličkoj crkvi.

U vrijeme osmanske vladavine Ključ je bio sjedište Ključke nahije i kasnije kapetanij, koja je obuhvatala dva kadiluka Kliškog sandžaka, i to Ključ i Jezero, s gradovima Ključ, Kamičak i Jezero. Na početku XVIII stoljeća ključka tvrđava je imala posadu od 140 vojnika koji su pripadali redu tobđij, azebana i farisa. Pred austrijsko – osmanski rat (1737-39) ključka posada je povećana na 200, ljudi a tvrđava s 3 veća i 4 manja topa.

Javna ustanova
Zavod za zaštitu kulturnog naslijeđa
Bihać

www.aneks8komisija.com.ba